

صلاحیت‌های حرفه‌ای آموزشگران در موقعیت‌های مجازی

صلاحیت‌های آموزشگر مجازی کدام‌اند؟

با تغییر ماهیت آموزش و یادگیری، تمایل به فراگیرنده محوری در فرایند آموزش، از بین رفتن ضرورت وجود مکان و زمان واحد برای یادگیری، تغییر فعالیت‌های مهمی از جمله ارزشیابی، تعامل و ارتباط به صورت برخط، پیچیدگی فرایند آموزش و فعالیت‌های آموزشگر مجازی مضاعف شده‌اند. اکنون این سؤال مطرح است که وجه تمایز آموزشگر محیط یادگیری مجازی با آموزشگرانی که به صورت حضوری آموزش می‌دهند، در چه مؤلفه‌هایی است؟ در رویکردهای سنتی، آموزشگر مسئول انتقال مستقیم اطلاعات به شاگردان است و وظیفه ارزشیابی از مطالب منتقل شده را بر عهده دارد. اما در محیط یاددهی - یادگیری مجازی، مدرس بیشتر نقش تسهیل‌کنندگی و راهنمایی و مدیریت جریان آموزش را بر عهده دارد. بدون شک، در چنین شرایطی، یک مدرس آموزش الکترونیکی در صورتی می‌تواند فعالیتی مؤثر انجام دهد که صلاحیت‌ها و آمادگی لازم برای کار در شرایط جدید را داشته باشد؛ صلاحیت‌هایی که توقعات جدیدی را از وظایف آن‌ها ایجاد کرده و بر پیچیدگی کار آن‌ها افزوده است (Spector and de la Teja, 2001). صلاحیت را چنین تعریف کرده‌اند: حالتی که در آن ویژگی‌های لازم برای انجام یک فعالیت، تکلیف یا عملکرد شغلی در فرد موجود باشد. آموزشگر مجازی فردی است که در رابطه با تدریس و یادگیری (به ویژه تدریس مجازی) تجربه‌های بسیار دارد و در سطح بالایی از سواد تکنولوژیکی برخوردار است (Bawana and Spector, 2009). این آموزشگران باید مهارت‌های خود را بهبود دهند، روش‌های تدریس خود را برای محیط برخط انتخاب کنند،

اشاره

هنگامی که از آموزش مجازی صحبت می‌شود، ممکن است ذهن‌ها به سمت فناوری‌هایی نظیر رایانه جذب شود که امکان دریافت آموزش‌ها را به صورت غیر حضوری ممکن کرده‌اند. اما نباید از این نکته غافل ماند که هنوز هم در بسیاری از برنامه‌ها و دوره‌های غیر حضوری و مجازی، یکی از ارکان مهم آموزش، آموزشگر است که باید برای ایفای نقش موفق خود صلاحیت‌های ویژه‌ای داشته باشد. نگارنده قصد دارد در مقاله حاضر صلاحیت‌های آموزشگران برای موقعیت‌های مجازی و نیز فعالیت‌های لازم برای توسعه حرفه‌ای آن‌ها را بررسی کند.

کلیدواژه‌ها: آموزشگر، موقعیت مجازی، صلاحیت، توسعه حرفه‌ای

مقدمه

امروزه فناوری‌های جدید به طور روزافزون در حال توسعه هستند و بر حسب قابلیت‌های استفاده آن‌ها در موقعیت‌های یادگیری مورد استفاده قرار می‌گیرند. با ظهور اینترنت و ابزارهای هوشمندی نظیر گوشی‌های همراه، تبلت‌ها و رایانه‌ها، امکان دریافت آموزش‌های الکترونیکی به نحو چشم‌گیری افزایش یافت. این موضوع محرک مراکز آموزشی برای ارائه آموزش به صورت الکترونیکی و برخط شده است. آموزش مجازی شیوه‌ای برای طراحی، تدوین، ارائه و ارزشیابی آموزش است که از قابلیت‌های امکانات الکترونیکی برای کمک به یادگیری بهره می‌گیرد. آموزش مجازی به دنبال ایجاد آموزشی با کیفیت متفاوت، قابل استفاده برای گروه وسیعی از یادگیرندگان، و تسریع، تسهیل و تعمیق در یادگیری، کاهش هزینه‌ها و افزایش کارایی آموزش است.

مهارت داشتن معلم در آموزش چهره به چهره، جوابگوی موفقیت او در کلاس‌های برخط نیست

رشد حرفه‌ای آموزشگران موقعیت‌های مجازی

فراهم کردن برنامه‌های رشد حرفه‌ای آموزشگران برای موقعیت‌های مجازی بسیار مهم است تا آموزش با کیفیتی ارائه دهند. رشد حرفه‌ای مدرسان مجازی باید به خوبی برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی شود تا نیازهای آموزشی ویژه آن‌ها را برآورده سازد. رشد حرفه‌ای باید با یک روند مستمر یادگیری و بهبود همراه باشد و آموزشگران مجازی باید در برنامه‌های رشد حرفه‌ای مربوط به حیطه کاری خود شرکت کنند. مهارت داشتن معلم در آموزش چهره به چهره، جوابگوی موفقیت او در کلاس‌های برخط نیست. در کلاس سنتی، معلم ترکیبی از دانش آموزشی و محتوا را برای تعیین راهبردهای آموزشی، فعالیت‌ها و ارزیابی‌ها استفاده می‌کند. در این کلاس‌ها به ندرت از ابزارهای فناوری برای برقراری ارتباط استفاده می‌شود. اما در آموزش مجازی، معلم باید دانش آموزشی و محتوا را با فناوری ترکیب کند و به تکنولوژی به عنوان وسیله‌ای ارتباطی تکیه کند. آموزش مجازی به مجموعه گسترده‌ای از مهارت‌های فناوری نیاز دارد که باید در جریان توسعه حرفه‌ای تقویت شوند. چارچوب رشد حرفه‌ای باید فعالیت‌های رسمی و غیر رسمی، از دوره‌های سنتی و برخط تا کارگاه‌ها، سمینارها و نشست‌ها را دربرگیرد. مدرسان مجازی نیز به فرصت‌های زیادی برای به اشتراک گذاشتن ایده‌ها و اطلاعات با دیگر مدرسان و متخصصان مجازی نیاز دارند. رشد حرفه‌ای آموزشگران فعالیتی است که سه بخش دارد: توسعه و بهبود و گسترش دانش تخصصی، گسترش فنون و مهارت‌های تدریس، و گسترش درک اصولی اخلاقی که فعالیت‌های مربوط به تدریس را حمایت می‌کنند. در حیطه تعلیم و تربیت، اصطلاح رشد حرفه‌ای می‌تواند نوعی مهارت‌آموزی ویژه، آموزش رسمی، یا یادگیری حرفه‌ای پیشرفته به منظور کمک مدیران و مدرسان باشد تا دانش حرفه‌ای، صلاحیت‌ها، مهارت‌ها، و اثربخشی کارهای خود را بهبود دهند. به منظور ارائه آموزش مجازی به صورت مؤثر، لازم است آموزشگران مهارت‌های لازم را کسب کنند تا بتوانند به شکل برخط تدریس کنند. آماده‌سازی آموزشگرانی که به صورت برخط تدریس می‌کنند، بر اثربخشی و رضایتمندی یادگیری می‌افزاید (Moore, 2005). رشد حرفه‌ای آموزشگران مجازی باید به خوبی برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی شود تا نیازهای آموزشی آن‌ها را برآورده سازد. رشد حرفه‌ای زمانی موفقیت‌آمیز است که فرایند یادگیری مستمر و مداوم باشد. تدوین برنامه‌های آماده‌سازی و آموزش

بحث‌ها را مدیریت کنند، به یادگیرندگان آزادی عمل بدهند، فعالیت‌های برخط را سازمان‌دهی کنند، یادگیری را تحت نظارت داشته باشند و به یادگیرنده بازخورد لازم را ارائه دهند. در این خصوص که آموزشگران در موقعیت‌های مجازی چه صلاحیت‌هایی لازم دارند، دیدگاه‌های متعددی وجود دارند و افراد و گاهی سازمان‌های گوناگون، صلاحیت‌های متفاوتی را ارائه داده‌اند. گزینه‌ای از مهم‌ترین صلاحیت‌هایی که تاکنون برای آموزشگران موقعیت‌های مجازی ارائه شده‌اند، در جدول شماره ۱ آمده است:

جدول ۱. صلاحیت‌های آموزشگران موقعیت‌های مجازی		
ردیف	ابعاد صلاحیت	مؤلفه‌ها
۱	صلاحیت‌های فردی	برنامه‌ریزی
		خودراهبردی
		خودنظم‌دهی
		خلاقیت
		ذهنیت جهانی
		مهارت‌های ارتباطی
		تخصص در موضوع
۲	صلاحیت‌های اجتماعی	حمایت از شاگردان
		تسهیل‌گری
		ایجاد محیط یادگیری گروهی
۳	صلاحیت‌های فنی و تکنولوژیکی	شناخت فناوری‌ها
		توان کار با فناوری‌ها
		پشتیبانی فنی
۴	صلاحیت‌های آموزشی	تدوین محتوا
		طراحی آموزشی
		انتخاب تکنولوژی
		استفاده از نظریات یادگیری
		ایجاد انگیزه
		تعامل
		به‌کارگیری راهبردهای تدریس
۵	صلاحیت‌های اخلاقی و رفتاری	تسهیل فرایند آموزش
		مدیریت تعارضات
		الگوسازی
۶	صلاحیت‌های مدیریتی	تعهدکاری
		درک چارچوب سازمانی
		مدیریت دوره
		مدیریت زمان
		اقدامات توسعه شغلی

در آموزش مجازی معلم باید دانش آموزشی و محتوا را با فناوری ترکیب کند و به تکنولوژی به عنوان وسیله‌ای ارتباطی تکیه کند

حرفه‌ای مدرسان آموزش مجازی برای تدریس در محیط‌های آموزش و یادگیری مجازی ضرورت دارد. برنامه‌های رشد حرفه‌ای می‌توانند به صورت مجازی و برخط ترتیب داده شوند. در صورت امکان و نیاز، می‌توان برنامه‌هایی را نیز به صورت چهره به چهره و حضوری در نظر گرفت. در این راستا، فعالیت‌های حائز اهمیت در توسعه حرفه‌ای آموزشگران برای موقعیت‌های مجازی با اتکا به تحقیقات انجام شده و مبانی موجود در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. فعالیت‌های مربوط به رشد حرفه‌ای مدرسان آموزش مجازی

ردیف	فعالیت‌های رشد حرفه‌ای
۱	ایجاد زمینه‌های محیطی
۲	در صورت لزوم، تدوین برنامه‌های برخط
۳	تقویت روش‌های تدریس در محیط مجازی
۴	تحول و بهبود مستمر محیط مجازی برای دوره‌های رشد حرفه‌ای
۵	ایجاد اجتماع‌های یادگیری برای اشتراک دانش
۶	توجه به استمرار و عملیاتی بودن برنامه‌ها
۷	توجه به جنبه‌های اقتصادی
۸	رشد ویژگی‌های فردی و شخصیتی
۹	رشد دانش تخصصی
۱۰	رشد دانش تکنولوژیکی و فنی
۱۱	رشد مهارت‌های آموزشی (طراحی، تدریس و اجرا، ارزشیابی) برای محیط مجازی

نتیجه گیری

مدرسان در حیطه آموزش الکترونیکی، برای عملکرد موفقیت‌آمیز، نیازمند صلاحیت‌هایی هستند؛ صلاحیت‌های فردی با مؤلفه‌های ویژگی‌های شخصیتی، خودراهبری، خودنظم‌دهی، خلاقیت، ذهنیت جهانی، مهارت‌های ارتباطی، تخصص در موضوع، و پشتیبانی فنی؛ صلاحیت‌های اجتماعی با مؤلفه‌های حمایت از شاگردان، تسهیل‌گری، ایجاد محیط یادگیری گروهی؛ صلاحیت‌های فنی و تکنولوژیکی با مؤلفه‌های شناخت فناوری‌ها، توان کار با فناوری‌ها، و پشتیبانی فنی؛ صلاحیت‌های آموزشی با مؤلفه‌های تدوین محتوا، طراحی آموزشی، انتخاب تکنولوژی، استفاده از نظریات یادگیری، ایجاد انگیزه، تعامل، به‌کارگیری راهبردهای تدریس، تسهیل فرایند آموزش، ارزیابی شاگردان، ارزشیابی دوره، و ارائه بازخورد؛ صلاحیت‌های اخلاقی و رفتاری با مؤلفه‌های مدیریت تعارضات، الگوسازی، و تعهد کاری؛ صلاحیت‌های مدیریتی با مؤلفه‌های درک چارچوب سازمانی، مدیریت دوره، مدیریت زمان، و اقدامات توسعه شغلی، از جمله مهم‌ترین صلاحیت‌ها هستند. این صلاحیت‌ها بر سراسر عملکرد آموزشگران در حیطه آموزش الکترونیکی، از پیش از آموزش گرفته تا حین و بعد از آن، تأثیر می‌گذارند. ایجاد این صلاحیت‌ها نیازمند فعالیت‌های مستمر و مداوم رشد حرفه‌ای است. رشد حرفه‌ای این آموزشگران باید به نحوی باشد که مهارت‌ها، دانش و نگرش‌های لازم را در آن‌ها ایجاد کند. در اصل، رشد حرفه‌ای شاهراهی برای تجهیز آموزشگران در موقعیت‌های مجازی است.

* منابع

- Bawanea, J., & Spector, J. M. (2009). Prioritization of online instructor roles: implications for competency-based teacher education programs. *Distance Education*, 30(3), 383-397.
- Moore, J. (2005). The Sloan Consortium Quality Framework and the Five Pillars. <http://sloanconsortium.org/publications/books/qualityframework.pdf>.
- Spector, J. M., & de la Teja, I. (2001). Competencies for online teaching. *ERIC Digest*. ERIC Clearinghouse on Information and Technology. Syracuse: NY. Retrieved on 15 May 2013 from <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED456841.pdf>